

CETURTAIS VIEDOKLIS PAR LATVIJU

VISPĀRĒJĀS KONVENCIJAS PAR NACIONĀLO MINORITĀŠU AIZSARDZĪBU KONSULTATĪVĀ KOMITEJĀ

Pieņemts 2023. gada 9. oktobrī

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/OP/V(2023)1

Publicēts 22.02.2024

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību sekretariāts
Eiropas Padome
F-67075 Strasbourg Cedex
Francija

www.coe.int/minorities

Saturs

KOPSAVILKUMS	4
IETEIKUMI TŪLĪTĒJAI RĪCĪBAI:.....	5
I. GALVENIE REZULTĀTI	6
PĀRRAUDZĪBAS PROCESS	6
VISPĀRĒJS PĀRSKATS PAR PAŠREIZĒJO SITUĀCIJU	6
PASĀKUMU, KAS VEIKTI, LAI ĪSTENOTU IETEIKUMUS TŪLĪTĒJAI RĪCĪBAI, NOVĒRTĒJUMS	7
PASĀKUMU, KAS VEIKTI, LAI ĪSTENOTU PAPILDU IETEIKUMUS, NOVĒRTĒJUMS.....	7
III. SECINĀJUMI	9
IETEIKUMI TŪLĪTĒJAI RĪCĪBAI:	9
PAPILDU IETEIKUMI:	9

KOPSAVILKUMS

Vispārējās konvencijas īstenošanas līmenis Latvijā pārskata periodā piedzīvoja izteiktu kritumu. Valsts institūcijas vēl vairāk uzsvēra latviešu identitātes nesaraujamo saistību ar latviešu valodu, nevis uzsvēra piederības izjūtu daudzveidīgai un daudzvalodīgai tautai. Ņemot vērā, ka valsts institūcijas uztver latviešu valodu kā vienīgo saliedētas un integrētas sabiedrības izveides pamatu, tās veica tālākus pasākumus minoritāšu valodu lietošanas un apguves ierobežošanai.

Konsultatīvā komiteja pilnībā atzīst Latvijas likumīgās bažas par valsts drošību, kuras radījusi Krievijas Federācijas agresija pret Ukrainu. Šie draudi ir izteikti mainījušu klimatu sabiedrībā un politikā. Tomēr diskusijas sabiedrībā ne vienmēr nošķir Krievijas Federācijas rīcību no ļoti daudzveidīgajai krievu nacionālajai minoritātei piederīgo personu ikdienas problēmām. Šādi rodas nepamatoti Vispārējās konvencijas aizsargāto minoritāšu tiesību ierobežojumi.

Pēc plaši apstrīdētās izglītības samazināšanas minoritāšu valodās 2018. gadā, 2022. gadā pieņemtās otrās reformas rezultātā lielākajā daļā valsts un privāto pirmsskolu, skolu un universitāšu līdz 2025. gadam pakāpeniski tiks pārtrauktas mācības minoritāšu valodās. Lai gan izņēmumi attiecas uz nelielu skaitu skolu, kurās mācības norisinās poļu un ukraiņu valodās, mācību pārtraukšana baltkrievu un krievu valodās skars aptuveni 20 % no visiem skolas vecuma bērniem. Apsverot arī iespēju pārtraukt krievu valodas kā svešvalodas mācīšanu, paredzams, ka būs pieejami tikai pēcskolas valodas un kultūras kursi. Ja visus šos pasākumus īsteno kā plānots, Latvijas nacionālo minoritāšu izglītības sistēma vairs neatbildīs Vispārējās konvencijas noteikumiem par vienlīdzīgu pieeju izglītībai, tiesībām dibināt privātas nacionālo minoritāšu izglītības iestādes, tiesībām mācīties nacionālo minoritāšu valodā vai ņemt dalību mācībās šajā valodā. Krievu valodas atbalsta samazināšana ierobežo tiesību pieejamību arī citu minoritāšu pārstāvjiem, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda.

Valodas prasmes prasības lielākajai daļai profesiju un valsts iestāžu nav mainījušās, un tās tiek stingri ievērotas, tostarp attiecībā uz skolotājiem. Valsts iestādes savās tīmekļa vietnēs arvien mazāk piedāvā informāciju krievu valodā. Ierobežotais valsts apraides piedāvājums krievu valodā samazinās vēl vairāk, un Latvijas parlamentā (Saeimā) apspriež plānus to pārtraukt pavisam. Visu citu valodu, izņemot latviešu, izmantošana valsts vēlēšanu reklāmā ir aizliegta. Konsultatīvās komitejas iepriekšējie ieteikumi attiecībā uz valodu kvotām apraidē, kā arī nacionālo minoritāšu valodu izmantošanu personu apliecinošos dokumentos, valsts pārvaldē un topogrāfiskajās zīmēs nav īstenoti.

Automātiska Latvijas pilsonības piešķiršana jaundzimušajiem ir nozīmīgs un ilgi gaidīts solis vēlamajā virzienā. Tomēr joprojām katrs desmitais Latvijas iedzīvotājs ir nepilsonis ar pastāvīgā iedzīvotāja statusu, kas ierobežo tiesības uz politisko līdzdalību. Ir sperti pozitīvi soļi, lai vēl vairāk nostiprinātu lībiešu kā pamatiedzīvotāju statusu. Uz lībiešu valodu kā autohtonu pirmiedzīvotāju valodu neattiecas ierobežojumi attiecībā uz nacionālo minoritāšu valodas lietošanu. Apdraudētās valodas saglabāšanai un popularizēšanai lībiešu krastā tiek uzstādītas topogrāfiskās norādes lībiešu valodā. Romiem tiek sniegts dāsnu atbalstu kultūras mērķiem. Pašvaldībās strādā pieci romu vidutāji, kuri atbalsta romu ģimenes, tomēr viņu nodarbinātība ir apdraudēta. Nav pietiekami risināti arī tādi svarīgi sociālie jautājumi kā šķēršļi attiecībā uz piekļuvi izglītībai, standartiem neatbilstoši mājokļi, veselības aprūpes pieejamības problēmas un dalības trūkums darba tirgū.

Ieteikumi tūlītējai rīcībai

- Konsultatīvā komiteja aicina valsts institūcijas paplašināt sabiedrības integrācijas stratēģiju. Tai nebūtu jākoncentrējas tikai uz latviešu valodas popularizēšanu bet arī jāietver lielāks uzsvars uz starpkultūru dialogu un nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, tādējādi nostiprinot piederības sajūtu Latvijas sabiedrībai visiem, tostarp nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, vienlaikus īstenojot minoritāšu identitātes izpausmi un veicināšanu.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt romu bērniem vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai un iekļaujošai izglītībai vispārējās skolu sistēmas ietvaros, veicot ikgadēju uzraudzību, tostarp no dzimumu līdztiesības viedokļa, attiecībā uz romu bērnu uzņemšanu un apmeklējumu pirmsskolas izglītības iestādēs un skolās. Turklāt nepieciešams nodrošināt pietiekamu skaitu kvalificētu un pienācīgi apmaksātu romu vidutāju un palīgskolotāju, kā arī nodrošināt pienācīgu atbalstu romu bērniem.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas būtiski pārskatīt lēmumu par pilnu pāreju uz izglītību latviešu valodā, ņemot vērā iespējamo negatīvo ietekmi uz minoritāšu bērnu vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai. Varas institūcijas aicina cieši uzraudzīt, kā šie pasākumi ietekmē bērnu akadēmiskos sasniegumus, īpašu uzmanību pievēršot pirmsskolas un sākumskolas līmenim, kā arī bērniem ar speciālās izglītības vajadzībām.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesības dibināt un pārvaldīt savas privātās izglītības iestādes, kas visos izglītības līmeņos nodrošina mācības minoritāšu valodās.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas, cieši konsultējoties ar attiecīgo nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, pārskatīt lēmumu pakāpeniski atteikties no divvalodu mācību modeļa. Ja ir pietiekams pieprasījums, nepieciešams, lai visos līmeņos saglabātos izvēle daļu mācību apgūt nacionālo minoritāšu valodā un mācīties minoritāšu valodu pamatzglītības programmas ietvaros, nevis tikai ar fakultatīvos kursus atbilstoši interesēm. Izglītības politika jāizstrādā, balstoties uz neatkarīgiem un profesionāliem vērtējumiem, ņemot vērā pieprasījumu no nacionālo minoritāšu bērnu puses un viņu prasmēm gan latviešu, gan viņu minoritātes valodā. Turklāt šāda politika prasa efektīvu nacionālo minoritāšu pārstāvju līdzdalību lēmumu pieņemšanā, kā arī laikus izstrādātus atbilstošus izglītības materiālus, mācību metodiku un skolotāju apmācības.

I. GALVENIE REZULTĀTI

Pārraudzības process

1. Šo ceturtnā cikla viedoklis par Vispārējās konvencijas īstenošanu Latvijā pieņēma saskaņā ar Vispārējās konvencijas 26. panta 1. punktu un Ministru komitejas Rezolūcijas (2019) Nr. 49 25. noteikumu. Secinājumu pamatā ir informācija, kas ietverta ceturtnajā valsts ziņojumā, kuru valsts institūcijas iesniedza 2021. gada 27. oktobrī, citi rakstiskie avoti un informācija, kuru Konsultatīvā komiteja ieguvusi no valdības un nevalstiskajiem kontaktiem vizītes laikā Rīgā un Daugavpilī no 2023. gada 27. februāra līdz 3. martam.

2. Konsultatīvā komiteja izsaka pateicību iestādēm par lielisko sadarbību pirms vizītes, tās laikā un pēc tās, kā arī citiem sarunu partneriem, ar kuriem tā tikās vizītes laikā, par vērtīgo ieguldījumu viedokļa projekts, kuru Konsultatīvā komiteja apstiprināja 2023. gada 8. jūnijā, tika nosūtīts Latvijas valsts institūcijām apsvērumu sniegšanai 2023. gada 12. jūnijā saskaņā ar Rezolūcijas (2019) 49 37. pantu. Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē apsvērumus, kas no Latvijas varas institūcijām tika saņemti 2023. gada 16. augustā.

3. Konsultatīvās komitejas pēdējais atzinums un Ministru komitejas rezolūcija par Latviju tika iztulkota latviešu valodā un nopublicēta Ārlietu ministrijas tīmekļa vietnē.¹ Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka teksti nav iztulkoti nacionālo minoritāšu valodās. Tā arī pauž nožēlu par to, ka nav īstenoti turpmāki pasākumi. Konsultatīvā komiteja aicina valsts institūcijas pēc ceturtnā cikla atzinuma publicēšanas organizēt tālāku pasākumu. Tā uzskata, ka būtu lietderīgi turpināt dialogu, lai pārskatītu šajā atzinumā paustos apsvērumus un ieteikumus.

Vispārējs pārskats par pašreizējo situāciju

4. Latvijas pieeja minoritāšu tiesībām ir nesaraucami saistīta ar iedzīvotāju zaudēšanu Otrā pasaules kara laikā un padomju okupācijas vēsturisko pieredzi, kas ietvēra daļēji oficiālu rusifikācijas politiku un būtiskas izmaiņas iedzīvotāju demogrāfiskajā sastāvā, kuras izraisīja masveida migrācija uz Latviju no Krievijas un citām padomju republikām, kā arī vietējo iedzīvotāju masveida deportācijas. Tādēļ laikā no 1944. līdz 1991. gadam krievu minoritātes pārstāvju daudzums Latvijā būtiski pieauga. Mācību sistēmu sadalīja latviešu skolās, kur obligātās mācību programmas ietvaros bija jāapgūst krievu valoda, un skolās, kurās mācības notika krievu valodā un kurās mācījās ne tikai krievu, bet arī baltkrievu, poļu, ukraiņu un daudzu citu minoritāšu skolēni. Gadu gaitā krievu valoda kļuva par dominējošu gan izglītības sistēmā, gan lielākajā daļā nacionālo minoritāšu. Pēc neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Latvijas varas institūcijas tiecās no jauna ieviest latviešu valodu kā vienīgo publiskās saziņas valodu. Tai kā "nacionālās identitātes izpausmi" ir piešķirta konstitucionālā aizsardzība, un tā kā vienīgā valsts valoda tiek aktīvi popularizēta visās sabiedriskās dzīves jomās.

5. Līdztekus vēsturiskajiem apstākļiem, diskusijas par Latvijas minoritāšu tiesībām attiecībā uz krievu minoritāti ir ietekmējušas saspringtas divpusējās attiecības ar kaimiņos esošo Krievijas Federāciju, kas, atsakoties atzīt padomju okupāciju, apšaubā Latvijas suverenitātes pamatus. Situācija saasinājusies kopš Krievijas nelikumīgās Krimas aneksijas 2014. gadā un agresijas pret Ukrainu 2022. gada februārī. Konsultatīvā komiteja asi nosoda Krievijas Federācijas agresiju pret Ukrainu un pauž nožēlu, ka Krievijas Federācija izmantoja minoritāšu tiesības kā ieganstu iebrukumam.² Ņemot vērā šos notikumus, Konsultatīvā komiteja vēlas atgādināt par Vispārējās konvencijas 21. pantu un uzsvērt, ka Vispārējo konvenciju, tostarp Konsultatīvās komitejas ieteikumus vai novērtējumu attiecībā uz konkrētu valsti, nedrīkst interpretēt kā tādu, kas norādītu uz jebkādu citu valstu vai citu dalībnieku tiesībām iesaistīties kādā darbībā vai veikt jebkuru darbību, kas ir pretrunā starptautisko tiesību pamatprincipiem un jo īpaši valstu suverēnai līdztiesībai, teritoriālajai integritātei un politiskajai neatkarībai.

6. Konsultatīvā komiteja pilnībā atzīst Latvijas pamatotās bažas par valsts drošību. Tā atzīst arī latviešu valodas kā valsts valodas popularizēšanas un aizsardzības leģitimitāti. Taču Vispārējā konvencija ir cilvēktiesību instruments, kas piešķir tiesības Latvijā šeit un tagad dzīvojošiem nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, tādēļ Konsultatīvā komiteja var tikai secināt, ka Latvijas pieeja sabiedrības saliedētības veidošanai pirmām kārtām uz latviešu valodas pamata, kuru papildina šajā uzraudzības ciklā pieņemtais plašais minoritāšu tiesībām veltītais pasākumu klāsts, nepamatoti ierobežo šo personu tiesības un līdz ar to neatbilst Latvijas saistībām saskaņā ar Vispārējo konvenciju. Līdztekus pastāvīgajai ierobežošanai

¹ Skatiet ziņas, kas 2023. gada 4. aprīlī publicētas [Ārlietu ministrijas tīmekļa vietnē](#).

²VKNMA Konsultatīvā komiteja (2022. gada 23. maijs), [Paziņojums par Krievijas Federācijas agresiju pret Ukrainu](#).

politikai tādās jomās kā nediskriminējoša piekļuve nodarbinātībai, līdzdalība valsts pārvaldē, tostarp vēlēšanās, valodas izmantošana plašsaziņas līdzekļos, personu apliecinoši dokumenti, saskarsme ar administrāciju un topogrāfiskās norādes, varas institūcijas šajā uzraudzības ciklā ieviesa ļoti problemātiskas reformas minoritāšu valodu izglītības jomā. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē Latvijas varas institūciju nepārtrauktos centienus nodrošināt sabiedrības saliedētību un integrāciju. Tomēr, liekot galveno uzsvāru uz latviešu valodas lietošanu un vienlaikus mazinot minoritāšu pārstāvju iespējas piekļūt minoritāšu tiesībām, tās veicina drīzāk pretēju situāciju, kas varētu pasliktināt dažādu etnisko grupu savstarpējās attiecības.

Pasākumu, kas veikti, lai īstenotu ieteikumus tūlītējai rīcībai, novērtējums

7. Diemžēl neviens no trešajā pārraudzības ciklā izteiktajiem ieteikumiem tūlītējai rīcībai nav īstenots. Konsultatīvās komitejas pirmais ieteikums tūlītējai rīcībai attiecās uz divpusēja sabiedrības integrācijas procesa veicināšanu un īpašas struktūras izveidi, kas pārvaldītu sociālās vienotības politiku attiecīgās jomās. Pārraudzības ciklā Latvijas integrācijas politikas pamatā bija secīgas pamatnostādnes un rīcības plāni, kas visi integrācijas centieni centrā izvirza latviešu valodu. Šāda pieeja, kā arī minoritāšu pārstāvju efektīvas līdzdalības trūkums integrācijas politikas izstrādē nekļūdē Konsultatīvās komitejas bažas par savstarpēju izpratni un minoritāšu tiesību aizsardzību saskaņā ar Vispārējo konvenciju.

8. Joprojām ir spēkā prasības par valodas prasmi visdažādākajām profesijām un valsts amatiem, kā arī asociāciju valdes locekļiem. Prasības ir samazinātas tikai dzelzceļa darbiniekiem, pēc kuriem ir liels pieprasījums. 2022. gadā 139 pedagogi neizturēja valodas inspekcijas pārbaudījumus, un viņus atstādināja no darba. Joprojām ir spēkā arī ierobežojumi nepilsoņiem ieņemt noteikta veida amatus un strādāt valsts darbā, kā arī balsot pašvaldību un valsts vēlēšanās.

9. Mācības minoritāšu valodās un to pasniegšana tika būtiski samazināta vispirms 2018. gada izglītības reformas ietvaros, kas noteica ierobežojumus mācību apjomam minoritāšu valodās, pieļaujot līdz 50 % pamatskolas līmenī, līdz 20 % zemākā vidusskolas līmenī un prasot apmācību tikai latviešu valodā vidusskolas līmenī. Varas institūcijas 2022. gadā nolēma pilnībā pārtraukt mācības minoritāšu valodās, saglabājot tikai minoritāšu kultūras un valodas ārpuskolas kursu iespējas trīs stundas nedēļā. Izņēmumi attiecas uz valodām, kas ir Eiropas Savienības (ES) oficiālās valodas, un valodām, uz kurām attiecas divpusēji un daudzpusēji nolīgumi, tādēļ ierobežojumi attiecas uz baltkrievu un krievu valodām. Pat ņemot vērā iepriekš minēto, nav īsti skaidrs, kā turpmāk izskatīsies izglītība poļu un ukraiņu valodās un to apguve. Igaņu, vācu, lietuviešu un ebreju valodu attiecīgajās skolās jau pasniedz tikai kā mācību priekšmetus. Reformas skar gan valsts, gan privātās izglītības iestādes visos līmeņos no pirmsskolas izglītības iestādes līdz universitātei, un tās nepieļauj izņēmumus bērniem ar speciālās izglītības vajadzībām, tādēļ reformas apdraud ne tikai tiesības saņemt izglītību minoritāšu valodā vai apgūt to, bet arī tiesības uz vienlīdzīgu pieeju izglītībai kopumā.

10. Romu bērni joprojām saskaras ar izglītības pieejamības problēmām. Izglītības un zinātnes ministrija romu bērnu uzņemšanu un sniegumu skolās uzrauga tikai reizi trijos gados, tādēļ mums trūkst aktuālu datu. Tas jo īpaši attiecas uz bērniem, kuriem diagnosticētas speciālās izglītības vajadzības un kurus vēl nesen galvenokārt sūtīja speciālās skolās. Pārejot uz iekļaujošu izglītību, romu bērnu skaits nedaudzajās atlikušajās speciālajās skolās ir samazinājies, taču nav skaidrs, kā par bērniem, kuriem patiešām nepieciešams atbalsts, rūpējas parastās skolās.

Pasākumu, kas veikti, lai īstenotu papildu ieteikumus, novērtējums

11. Arī trešā cikla ietvaros sniegtie papildu ieteikumi nav pietiekami ņemti vērā. Lai mainītu savu etnisko piederību Fizisko personu reģistrā, joprojām ir jāsniedz izcelsmes apliecinājums, un latviešu izcelsme jāapstiprina ar augstāko latviešu valodas prasmes līmeni. Konsultatīvās komitejas ieteikums attiecībā uz personvārdu rakstību personu apliecinošos dokumentos tāpat nav īstenots. Minoritāšu pārstāvju personvārdus joprojām raksta atbilstoši latviešu valodas gramatikas noteikumiem.

12. Varas institūcijas ir veikušas pasākumus cīņā pret stereotipiem un aizspriedumiem, kā arī ksenofobijas izpausmju apkarošanai sabiedrībā. Tomēr negatīvā attieksme pret minoritāšu pārstāvjiem, it īpaši romiem, joprojām ir plaši izplatīta, un naida noziegumus, kā arī naida runu internetā risina nepietiekamā mērā.

13. Joprojām ir spēkā valodas kvotu prasības apraides līdzekļos. Lai gan radio apraide minoritāšu valodās joprojām ir apmierinošā līmenī, TV apraides stundas, jo īpaši krievu valodā, ir ievērojami saīsinātas. To tikai daļēji kompensē valsts apraides organizācijas vadītas tiešsaistes platformas izveide krievu valodā. Ar

dažiem izņēmumiem, publisks atbalsts privāto vai sabiedrības plašsaziņas līdzekļu publicēšanai minoritāšu valodās netiek sniegts.

14. Romu minoritātes pārstāvji joprojām tiek pakļauti nevienlīdzībai un diskriminācijai nodarbinātības, dzīvokļu un veselības aprūpes jomā. Stratēģiskā satvara romu jautājumos 2022.-2023. gadam Īstenošanas pasākumu rīcības plāns tika izstrādāts ciešā sadarbībā ar romu pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kuras arī piedalās tā īstenošanā un izvērtēšanā. Tomēr lielāko daļu finansējuma plānā iekļautajiem sociālajiem pasākumiem nodrošina ES, vai to veido vispārēji, visiem iedzīvotājiem kopumā paredzēti pasākumi.

***

15. Nākamajā atzinuma daļā nav izskatīti vairāki Vispārējās konvencijas panti. Ņemot vērā Konsultatīvās komitejas rīcībā esošo informāciju, tā uzskata, ka šo pantu īstenošana neizraisā īpašus apsvērumus. Šo paziņojumu nevajadzētu interpretēt kā signālu, ka tagad jau ir veikti atbilstoši pasākumi un ka centienus šajā jomā var samazināt vai pat pārtraukt. Drīzāk Konsultatīvā komiteja uzskata, ka Vispārējās konvencijas uzliktie pienākumi prasa ilgtermiņa pasākumus no valsts institūciju puses. Turklāt, ja pašreizējo situāciju šobrīd uzskata par pieņemamu, tas var mainīties nākamajos pārraudzības ciklos. Visbeidzot, jautājumi, kas šajā posmā šķiet relatīvi mazsvarīgi, ar laiku var izrādīties nepietiekami novērtēti.

III. SECINĀJUMI

16. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šīs pašreizējās noslēguma piezīmes un ieteikumi varētu kalpot par pamatu rezolūcijai, kuru Ministru komiteja pieņems attiecībā uz Vispārējās konvencijas īstenošanu Latvijā.

17. varas institūcijas ir aicinātas ņemt vērā Konsultatīvās komitejas Ceturtā atzinuma I un II sadaļās ietvertos detalizētos apsvērumus un ieteikumus. It īpaši tām būtu jāīsteno tālāk norādītie pasākumi, lai vēl vairāk uzlabotu Vispārējās konvencijas īstenošanu.

Ieteikumi tūlītējai rīcībai³

- Konsultatīvā komiteja aicina valsts institūcijas paplašināt sabiedrības integrācijas stratēģiju. Tai nebūtu jākoncentrējas tikai uz latviešu valodas popularizēšanu, bet arī jāietver lielāks uzsvars uz starpkultūru dialogu un nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, tādējādi nostiprinot piederības sajūtu Latvijas sabiedrībai visiem, tostarp nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, vienlaikus īstenojot minoritāšu identitātes izpausmi un veicināšanu.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt romu bērniem vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai iekļaujošai izglītībai vispārējās skolu sistēmas ietvaros, veicot ikgadēju uzraudzību, tostarp no dzimumu līdztiesības viedokļa, attiecībā uz romu bērnu uzņemšanu un apmeklējumu pirmsskolas izglītības iestādēs un skolās. Turklāt nepieciešams nodrošināt pietiekamu skaitu kvalificētu un pienācīgi apmaksātu romu vidutāju un palīgskolotāju, kā arī nodrošināt pienācīgu atbalstu romu bērniem.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas būtiski pārskatīt lēmumu par pilnu pāreju uz izglītību latviešu valodā, ņemot vērā iespējamo negatīvo ietekmi uz minoritāšu bērnu vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai. Varas institūcijas aicina cieši uzraudzīt, kā šie pasākumi ietekmē bērnu akadēmiskos sasniegumus, īpašu uzmanību pievēršot pirmsskolas un sākumskolas līmenim, kā arī bērniem ar speciālās izglītības vajadzībām.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesības dibināt un pārvaldīt savas privātās izglītības iestādes, kas visos izglītības līmeņos nodrošina mācības minoritāšu valodās.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas, cieši konsultējoties ar attiecīgo nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, pārskatīt lēmumu pakāpeniski atteikties no divvalodu mācību modeļa. Ja ir pietiekams pieprasījums, nepieciešams, lai visos līmeņos saglabātos izvēle daļu mācību apgūt nacionālo minoritāšu valodā un mācīties minoritāšu valodu pamatzglītības programmas ietvaros, nevis tikai fakultatīvosursos atbilstoši interesēm. Izglītības politika jāizstrādā, balstoties uz neatkarīgiem un profesionāliem vērtējumiem, ņemot vērā pieprasījumu no nacionālo minoritāšu bērnu puses un viņu prasmēm gan latviešu, gan viņu minoritātes valodā. Turklāt šāda politika prasa efektīvu nacionālo minoritāšu pārstāvju līdzdalību lēmumu pieņemšanā, kā arī laikus izstrādātus atbilstošus izglītības materiālus, mācību metodiku un skolotāju apmācības.

Papildu ieteikumi⁴

- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas pārskatīt tiesību aktus, lai nodrošinātu nediskriminācijas principa pilnīgu īstenošanu attiecībā uz nacionālo minoritāšu pārstāvjiem. Attiecīgajos tiesību aktos būtu jāiekļauj multiplas un krusteniskās diskriminācijas definīcija un aizliegums, kā arī vispusīgs aizlieguma iemeslu saraksts, iekļaujot valodu. Tiesībsarga birojam būtu jāveic pastiprināti izpratnes veidošanas un uzticēšanās veicināšanas pasākumi nacionālo minoritāšu pārstāvju starpā.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas ievērot vienlīdzīgas tiesībspējas un vienlīdzīgas likuma aizsardzības principu un nodrošināt, lai nepietiekama valsts valodas prasme neliktu šķēršļus nacionālo minoritāšu pārstāvju vienlīdzīgai tiesību pieejamībai.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas palielināt publiskās investīcijas efektīvos, mērķtiecīgos un uz pierādījumiem balstītos pasākumos, lai ilgtspējīgā veidā novērstu

³ Tālāk sniegtie ieteikumi ir uzskaitīti Vispārējās konvencijas pantu kārtībā.

⁴ Tālāk sniegtie ieteikumi ir uzskaitīti Vispārējās konvencijas pantu kārtībā.

diskrimināciju un nevienlīdzību, ar kuru saskaras romi. Jo īpaši, lai apmierinātu romu kopienās pastāvošās vajadzības, nepieciešams institucionalizēt, profesionalizēt un paplašināt romu vidutāju sistēmu.

- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas pārskatīt minoritāšu kultūru un valodu atbalsta shēmu tā, lai apvienības varētu pieteikties uz daudzgadu projektiem un tām būtu pieejams ilgtermiņa bāzes finansējums. Tas jo īpaši attiecas uz vispārāztītām, regulārām un nozīmīgām aktivitātēm, piemēram, lībiešu vasaras skolu.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt efektīvu izmeklēšanu, saukšanu pie atbildības un sankciju piemērošanu par darbībām, kas kurina nacionālo, etnisko, rasu vai reliģisku naidu, vēl vairāk palielināt tiesībaizsardzības iestāžu sistemātisko apmācību un vairot uzticību pieejamajiem mehānismiem.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas palielināt atbalstu kvalitatīva vietējo plašsaziņas līdzekļu satura veidošanai minoritāšu valodās, tostarp krievu valodā, valsts apraidē, kā arī privātajos plašsaziņas līdzekļos.
- Konsultatīvā komiteja atkārtoti aicina pārskatīt likumdošanas un politikas satvaru, kas saistīts ar valodu lietošanu attiecībā ar administratīvajām iestādēm, lai nodrošinātu pienācīgu līdzsvaru starp valsts valodas popularizēšanu un nacionālo minoritāšu pārstāvju piekļuvi valodu tiesībām saskaņā ar Vispārējās konvencijas 10. pantu. Konsultatīvā komiteja arī aicina varas institūcijas nodrošināt nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesības brīvi un bez ierobežojumiem lietot savu minoritātes valodu gan privātā, gan publiskā dzīvē.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nekavējoties īstenot nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesības lietot savus personvārdus nacionālo minoritāšu valodā un panākt to atzīšanu oficiālos dokumentos.
- Konsultatīvā komiteja atkārtoti aicina varas institūcijas saskaņot savu tiesisko regulējumu attiecībā uz minoritāšu valodu lietošanu topogrāfiskajos apzīmējumos ar Vispārējās konvencijas 11. pantu.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas visos izglītības sistēmas līmeņos veicināt daudzvalodību vairāku piederošu bērnu un nacionālo minoritāšu bērnu izglītībā un kopīgu mācīšanos, lai stiprinātu ikviena cilvēka starpkultūru kompetenci un visas sabiedrības integrāciju.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas nodrošināt nacionālo minoritāšu pārstāvju efektīvu līdzdalību visās sabiedriskās dzīves nozarēs. Pilnvērtīgas valsts valodas prasmes trūkums nedrīkst nepamatoti ierobežot dalību sabiedriskajā dzīvē. Konsultatīvajām institūcijām nacionālo minoritāšu jautājumos jānodrošina plaša visu nacionālo minoritāšu pārstāvniecība un jāspēj efektīvi ietekmēt sabiedrības lēmumu pieņemšanu.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas atcelt citu valodu, kas nav latviešu valoda, lietošanas aizliegumu priekšvēlēšanu aģitācijā, jo tas ierobežo nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesības efektīvi piedalīties valsts pārvaldē.
- Konsultatīvā komiteja aicina varas institūcijas stiprināt romu līdzdalību sociālekonomiskajā dzīvē, īstenojot mērķtiecīgus ciešā sadarbībā ar romu pārstāvjiem, tostarp sievietēm, izstrādātus pasākumus, piemēram, pieaugušo izglītības palielināšanu, dzīvokļu situācijas uzlabošanu un labāku seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpes pieejamību. Ar īpašiem valsts budžeta līdzekļiem visās pašvaldībās, kurās ir ievērojams romu skaits, ar ilgtermiņa nodarbinātības perspektīvu būtu jāpieņem darbā Romu vidutāji.

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvā komiteja ir neatkarīga struktūra, kas palīdz Eiropas Padomes Ministru komitejai novērtēt Vispārējās konvencijas pušu veikto pasākumu atbilstību tajā izklāstīto principu īstenošanai.

Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kuru Eiropas Padomes Ministru komiteja pieņēma 1994. gada 10. novembrī un kas stājās spēkā 1998. gada 1. februārī, nosaka principus, kas jāievēro, kā arī mērķus, kas jāsasniedz valstīm, lai nodrošinātu nacionālo minoritāšu aizsardzību. Vispārējās konvencijas teksts citu valodu starpā ir pieejams angļu un franču, kā arī latviešu, poļu, rumāņu, krievu, ukraiņu un daudzās citās valodās.

Šajā atzinumā ietverts Konsultatīvās komitejas novērtējums pēc 4. valsts vizītes Latvijā no 2023. gada 27. februāra līdz 3. martam.

www.coe.int/minorities

Eiropas Padome ir Eiropas vadošā cilvēktiesību organizācija.

Tajā apvienojušās 46 valstis, tostarp visas Eiropas Savienības dalībvalstis.

Visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir parakstījušas Eiropas Cilvēktiesību konvenciju - līgumu, kurš radīts, lai aizsargātu cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārrauga šīs Konvencijas īstenošanu dalībvalstīs.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE